

Om (brotts-) förebyggande

Är det åtgärder eller effekter vi vill ha?

”Det dödliga våldet”, gängkriminellas urskillningslösa skjutande, får allt större plats i debatten. De politiska utspelen haglar och de talar alla om hårdare tag. Självklart är detta en både oroande och ohållbar situation och det finns nog ingen som inte anser att våldet måste stoppas och brott förebyggas. Frågan är bara hur och av vem?

En gång i tiden gick det fortfarande att peka på skillnaden mellan symptom (kriminella gäng och skjutningar) och problemet i sig (fattigdom, segregation och ökande ekonomiska och sociala klyftor). Idag riskerar man att avfärdas som problemförnekare och ”godhetsknarkare”. Detta är sorgligt i sig, men vad värre är, är att det drastiskt försvårar arbetet med att se vilka olika åtgärder som måste vidtas för att lösa situationen och av vem dessa ska utföras. För vill vi stoppa ”det dödliga våldet” måste vi arbeta aktivt i relation till såväl symptomen som dess orsaker.

Just denna distinktion blir ofta ett problem när det lokala brottsförebyggande arbetet ska diskuteras. Allt för ofta sätts likhetstecken mellan problem och symptom och alla, oavsett grunduppdrag och kompetens, förväntas jobba mot det senare – ”brottsförebyggande” blir i kommunal tappning synonymt med riktade insatser mot mer eller mindre stökiga killar.

Men om vi erkänner att orsakerna är sociala och att unga formas av de förväntningar och den kultur som vi som vuxenvärld erbjuder dem, då kan inte kommunal samverkan kring unga ha ett ensidigt ’symptomfokus’. Tvärt om är det som brukar kallas universell prevention, eller generellt främjande arbete, en helt nödvändig del om man vill uppnå en faktiskt brottsförebyggande effekt.

En aktör som ofta hamnar i fokus i dessa sammanhang är den lokala fritidsgården. Inte så sällan debatteras det i media om denna är brottsförebyggande eller inte och diverse kriminologer ges utrymme att uttala sig. I många kommuner är detta också en mer eller mindre uttalad förväntning som, när den konkretiseras, innebär att verksamheten ska fokusera på att ta hand om stökiga killar på eller utanför ’gården’.

Men frågan man som sagt måste våga ställa sig är om det man efterfrågar är brottsförebyggande *åtgärder* eller en faktiskt brottsförebyggande *effekt*! Om signaler om (’politisk’) handlingskraft är viktigare än långsiktigt hållbara resultat? I fallet fritidsgården måste man nämligen välja!

Fritidsgården ingår, tillsammans med andra liknande verksamheter, i det som brukar benämnas öppen ungdomsverksamhet. En central utgångspunkt för dessa verksamheter är att de bygger på frivillighet och har en ’låg tröskel’ in för de som vill delta. I praktiken kan dock fritidsgårdar se väldigt olika ut; Från den mediala schablonbilden av en sjaskig lokal som erbjuder häng och biljard för stökiga killar, till en dynamisk mötesplats där olika grupper av unga kan träffas och engagera sig i allt från att arrangera konserter till att driva antirasistiska projekt.

I Europarådets rekommendation avseende öppen ungdomsverksamhet (2017) står det att denna ska kännetecknas av "jämlig tillgång, öppenhet och flexibilitet. Den ska vara rättighetsbaserad, inkluderande och fokuserad på unga människor, deras behov och förmågor." Den ska bygga på delaktighet och dess "främsta funktion är att motivera och stödja unga att söka och sträva efter konstruktiva vägar i livet, och på så sätt bidra till deras personliga och sociala utveckling och till samhället i stort."

De effekter man beskriver är tydligt brottsförebyggande, men de uppnås bara genom att man har en tydlig främjande utgångspunkt och metod. Man skriver till exempel att verksamheten:

- bidrar till ungas välbefinnande, förstärker känslan av tillhörighet och stärker förmågan att göra medvetna val
- möjliggör utveckling av kompetenser som underlättar livslångt lärande, aktivt medborgarskap och deltagande på arbetsmarknaden
- stärker ungas förmåga att motstå negativt inflytande och beteenden

Här ses 'fritidsgården' som en plats för lärande, en plats där unga kan utveckla de färdigheter och intressen som inte ryms inom skolans fasta ram. Genom att driva en verksamhet som denna signalerar samhället samtidigt att man tror på sina unga och att de har tankar och idéer som är värda att ta vara på.

Man kan naturligtvis hävda att politikerna i Europarådet är vilseledda godhetsknarkare. Eller, så kan man konstatera att Europarådet mer och längre än kanske någon annan institution arbetat med ungdomsfrågor och att dess politiker faktiskt tagit till sig av all den kunskap och erfarenhet som man samlat på sig genom åren.

Om vi tror det senare så är målet en fritidsgård som ger "jämlig tillgång" för alla unga och som fokuserar på deras "behov och förmågor". Ska detta bli verklighet så krävs det naturligtvis resurser. Då räcker det inte med att erbjuda en källarlokal med ett biljardbord och två anställda med tveksam eller ingen kompetens att driva ett seriöst främjande arbete.

Vi kan inte heller ha stökiga killar som primär målgrupp. Självklart ska de "inkluderas utifrån sina behov och förmågor", men detta förutsätter att de inte tillåts dominera verksamheten och via 'stök' skrämja bort andra unga. Även dessa pojkar har förmågor som går att ta tillvara och utveckla. Att i stället erbjuda dem kravlös förströelse och en plats att 'hänga' gör dem inte en tjänst och är definitivt inte brottsförebyggande (mer än möjligen för stunden). Ofta har det en direkt motsatt effekt.

Om detta är målet kan vi inte heller närma oss unga med budskapet att vi finns där för att se till att de inte ska begå brott. Vi måste i stället synliggöra att vi är där för deras skull och att vår roll är att stimulera och stödja dem att själva forma sin fritid och framtid utifrån egna förutsättningar, idéer och behov.

Om denna roll ska vara tydlig kan personalen inte samtidigt agera 'brottsförebyggande' vaktbolag på gator och torg eller i skolans korridorer. Detta kommer bara att bekräfta ungas, ofta välgrundade, misstankar om vad som är det egentliga syftet med verksamheten och

stigmatisera densamma. Vill vi ha deras förtroende och vara "tydliga vuxna förebilder" kan vi inte byta hatt från en dag till en annan.

Detta står inte i motsatsställning till det faktum att en välfungerande fritidsgård måste upplevas som trygg av alla unga och vara helt fri från alla former av kränkningar och våld. Tvärt om - vill vi bidra till det brottsförebyggande arbetet kan vi inte tillåta det "stök" som ofta är första steget i en alltmer stegrande, manlig, våldsspiral. Är verksamheten bra nog kommer även de stökiga killarna att anpassa sig, i stället för att gå över gränsen till den kriminella världen. Genom ett aktivt arbete mot machonormer och destruktiva könsroller får de också det stöd och den motivation de behöver för att ändra negativa attityder och beteenden. Det relativa fåtal som ändå väljer att inte anpassa sig behöver andra och kraftigare insatser än de fritidsgården kan och bör erbjuda.

Den lokala öppna ungdomsverksamhetens uppdrag är universell prevention – att arbeta främjande med alla unga, inklusive de stökiga killarna. Polisen, skolan och socialtjänsten bidrar, utifrån sina roller, med andra, ofta mer riktade, åtgärder. Tillsammans kan vi, med rätt resurser, åstadkomma en brottsförebyggande effekt.